

OPGEMERKT

OMAR VAN
HOEYLANDT
Amsab-ISG

‘Het zachte krassen van de pen’

Mijn ontdekking van Louis Paul Boon

Het was de schuld van mijn vader. Als hij niets om handen had, zat hij in boeken te snuisteren. Het was voor mij van kinds af een vertrouwd beeld. Hij had al een tijdje in de gaten dat ik ook ‘gerikketikt’ was om boeken te lezen. En dat moet hem geplezierd hebben, want op een zomerse zondagnamiddag in het begin van de jaren 1960 schoof hij mij over tafel een boek toe: ‘Dát moet ge eens lezen manneke’, zei hij. ‘Die vent kan schrijven.’ Ik las halfluid: ‘De bende van Jan de Lichte’. De naam van de auteur stond boven de omslagtitel: Louis Paul Boon.

Ik nam het boek en rook eraan. Aan boeken moet je ruiken. Boons boek rook naar nicotine en hooi. Het kwam er voor mij op aan om te begrijpen wat er te begrijpen viel. Dat ik sympathie had met dat wilde hartstochtelijk tumult van de bende van Jan de Lichte sprak voor zich en ik had ook de zekerheid dat hun strijd zinvol was. Want steelt een arme drommel, dan verschaft hij zich eigenmachtig wat een onrechtvaardige maatschappij hem onthoudt. De grote teleurstelling op het einde van het boek dat alles wat Jan de Lichte ondernomen had, volstrekt betekenisloos was. Jan de Lichte helemaal alleen tegen de Franse soldaten en het Vlaamse slaafse volk. En dat Boon me met dat boek vereenzaamd achterliet.

Ik blijf mijn vader eeuwig dankbaar voor wat hij mij die zomerse zondagnamiddag heeft gegeven. Want het aanbod van literatuur voor jongeren was schraal. Naast de gemeentelijke bibliotheek waren er nog de zuilgebonden bibliotheken (Vermeylenfonds, Willemsfonds, Davidsfonds of de Katholieke Boekerijen). Alle boeken

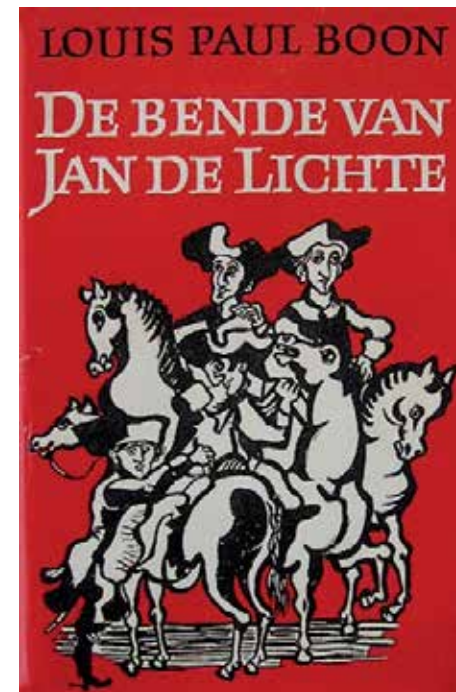
◀ Louis Paul Boon, ongedateerd. (Amsab-ISG)

▲ Omar, 18 jaar oud. (privécollectie)

van Louis Paul Boon stonden in de volwassenencollectie en nergens vond ik een bibliothecaris-samenzweerder die met een knipoog en zonder gewetenswroeging mij toch boeken van Boon ontleende. In de parochiale bibliotheek trof ik, enigszins verbaasd, het verzameld werk van Paul van Ostaijen aan.¹ Ik herinnerde mij van Ostaijen van een 'onschuldig gedichtje', *Marc groet 's morgens de dingen*, dat de onderwijzer in het zesde leerjaar voorlas. Van zoiets begon ik te rillen. Ik had toen het onweerlegbare gevoel hoe men moest schrijven. Dat dacht ik althans. Want alles in dat gedicht beviel mij zo goed. De onderwijzer bezorgde me een kopietje ervan. Ik prikte het met een punaise boven mijn bed. Jarenlang heeft het daar gehangen. Maar van Ostaijen kreeg ik niet mee van onderpastoor-bibliothecaris: 'Geen boeken uit de volwassenencollectie, trouwens ge verstaat daar toch niets van!' De nagelnieuwe papieren omslagen van van Ostaijens werk roken onbezoedeld, zuiver, nauwelijks of nooit uitgeleend. De volwassenen begrepen er blijkbaar ook niets van, onderpastoorke ook niet. Wat restte in de jeugdbibliotheek interesseerde mij niet meer. *Winnertou* van Karl May, *De wonderlijke avonturen van Baron van Munchhausen*, *Gullivers reizen* van Jonathan Swift, *Alleen op de wereld* van Hector Malot ... 'Boon haalde scherp uit naar verhalen "die onze jeugd vergiftigen". Hij was van oordeel dat heel wat jeugdverhalen "elke kiem van opstandigheid, van strijdvaardigheid en van menselijke fierheid" vernietigden.'²

Of ik het als 16-jarige allemaal begreep, de boeken van Boon, de gedichten van van Ostaijen? Ik wist nauwelijks wat avant-garde betekende, maar was dat noodzakelijk? De typografie, het veelkleurige handschrift in *De feesten van angst en pijn* – het deed mij tuimelen. En die teksten: 'Ik wil bloot zijn / en beginnen'.³ Als snotneus begreep ik dat misschien allemaal niet zo goed, maar ik werd er wel door gegrepen, meegesleurd: 'Alleen wat in ons is, telt. Het andere is masker', schreef Boon in *Abel Gholaerts*. Ik wilde méér. Meer Boon, meer van Ostaijen. Veel meer van dat soort schrijvers, meer van dat soort boeken waarin gebruld werd, getwijfeld, gestameld, geschreeuwd, gegutst. En neen, geen 'wierook en tranen', geen Vandeloo, geen Lampo. Gruislink en Shampoo schampten we onder vrienden. We moesten erom lachen, maar eigenlijk was het ook triest omdat ons heel mooie dingen werden ontzegd. Vergrendeld door de index of weggestopt in de volwassenencollectie. Iets wat werd omschreven als te modern, uitheems, geen respect voor taal op conto van van Ostaijen. Miserabel, cynisch, vulgair op conto van Boon.

Boon, 'de schrijver met het warmste hart van Vlaanderen'⁴, en van Ostaijen, 'een belangrijker veelzijdiger modernist heeft de Nederlandse literatuur vóór 1945 nooit voortgebracht. [...] Van Ostaijen [is] zo uniek door zijn spectaculaire evolutie [...] tot voorman van de internationale avant-garde.'⁵ De gedachte dat ikzelf niets van Boon kon ontleen in de bibliotheken, dat *De bende van Jan de Lichte* nog jarenlang – je was toen pas meerderjarig op je 21e – de bovenste sport van mijn literaire ladder zou zijn, kon ik niet verdragen. Maar er was altijd een uitweg. Ik kon mij via een meerderjarige vriend alles wat ik wilde lezen van Louis Paul Boon laten bezorgen. Boeken lezen die eigenlijk alleen bedoeld waren voor volwassenen was niet zo

onmogelijk (en verboden) als onze bibliothecarissen, leraren en pastoors dachten. De begeerte om alles en alles te lezen, is als een steen uit een slinger, onstuitbaar. Want ergens bij *De bende van Jan de Lichte* blijven steken, was voor mij het meest onzinnige. Thuis kon ik ongehinderd lezen wat ik wou, televisie interesseerde mij maar matig. 'Ge gaat u nog eens zot lezen!', zei mijn bezorgde moeder.

Bij de paters in het college moest ik wel opletten. Zij getroostten zich zo veel moeite om mij en alle anderen op het 'rechte pad' te houden. Dus kwam pater-prefect regelmatig onaangekondigd mijn kamer binnen om mij op wat dan ook te 'betrappen'. Sigaretten roken was verboden, maar ik deed het toch, net als vele anderen: raam wijd open en maar paffen! Op je bed liggen snoezen, mocht ook niet, want 'ledigheid is des duivels hoofdkussen'. Ondertussen met zijn varkensoogjes een blik werpend op mijn papiermand of daar geen gebruikte kleenex te bespeuren viel. Maar een van dé allergrootste bekommernissen was de literatuur die ik al dan niet toevallig aan het lezen was of die zich in mijn boekenrek bevond. Het slechte boek, het verdorvene, het verboden boek was even erg als zelfbevlekking of het streng verboden bezoekje bij vrienden op hun kamer, want dat kon in zijn ziekelijke fantasie enkel ontaarden in een orgie van allerlei onkuise handelingen.

'Dat is dan het begin der twintigste eeuw waarover iedereen steeds de mond van vol had dacht de [meestergast] nog. Hij opende de deur van het bureau,

de klak in de hand. “Mijnheer de directeur ... op de zolder ...” zei hij. “Wat is er op zolder?” zei directeur Van Haak, “brandt het?” Erger dan dat, meneer de directeur ... zoiets heb ik nog nooit in de fabriek meegemaakt.” Hij deelde het dan mee, zoekend naar woorden die er niet voor bestonden. Hoe vijf jongens met hun broek helemaal open liepen, twee ervan stonden elkaar af te likken alsof het een jongen en een meisje waren ... en erger nog, dat drie anderen op de droge huiden uitgestrekt lagen en elkaars piet afzogen. [...] Hier zag hij [de directeur] de totaal verdorven jeugd. [...] Hij stelde er een eind aan. Hij riep ze alle vijf apart, de een na de andere [...]. De oudste, de zestienjarige Janssens maakte zich waarachtig woedend en met iets van een kwaadaardig geworden hond schreeuwde hij directeur Van Haak toe: “Of loopt gij misschien nooit eens heet?”⁶

Met het groepje van de ‘verbodenboekenlezers’ bespraken wij regelmatig de razia’s van pater-prefect. Ook om onze strategieën te verfijnen zodat zijn ongewenste bezoeken nooit enig resultaat zouden opleveren. In mijn boekenrek vond hij enkel boeken die niet op de zwarte lijst stonden. Ik ging zeer selectief te werk: geen enkel boek waarin ook maar iets stond dat nog maar een begin van ergernis of hitsigheid had kunnen opwekken bij ‘paterrazzia’. Boeken vol kleinburgerlijkheid, zelfgenoegzaamheid, gebrek aan durf en openheid, middelmatigheid ... Een summier overzicht van mijn legale collectie: Emiel Van Hemeldonck, Valeer Van Kerckhove, Julien Van Remoortere, Felix Timmermans, Stijn Streuvels, Ernest Claes, Alice Nahon, Aster Berkhof en Daisne begot. ‘Het mooiste aan Johan Daisnes boeken, en ik zeg dat zonder ironische bedoelingen, zijn de titels’, schreef Boon.⁷ Mijn toenmalige Boon-collectie: *De vergeten straat*, *Abel Gholiaerts* en *Menuet* had ik veilig weggeborgen in mijn kleerkast, tussen mijn ondergoed. Ik kon dus op het college ’s avonds na tien uur met zaklamp én met Lowieke in bed duiken. Ik was gerust en het was zalig!

Nu moest iedere student voor hij op weekend vertrok de sleutel van zijn kamer afgeven aan pater-prefect. Tot die maandagochtend toen ik, terug op mijn kamer, tot mijn ontsteltenis ontdekte dat mijn ondergoed bepoteld was en daardoor ook de verboden boeken waren gevonden. In zijn opwindende, in zijn overweldigende begeerte, was pater-prefect vergeten dat hij de grenzen van fatsoen met zijn ziekelijke verbeelding had overschreden. Maar met zijn ontdekking kon hij niets aanvangen, want de minste neiging om wat hij had ontdekt aan mij kenbaar te maken, zijn hartstochtelijk verlangen om mij naar zijn kamer te roepen, was door zijn eigen walgelijkheid aangetast. Hij zou moeten bekennen dat hij tijdens mijn afwezigheid mijn kamer was binnengedrongen en mijn kleerkast had doorzocht. En zoiets kon niet. Niets of niemand kon mij weerhouden als ik op staande voet naar pater-directeur zou stappen, een zachtvaardige man met progressieve ideeën, om daar mijn beklag te doen. Hij had pater-prefect zeker een stevige reprimande gegeven. Eigenlijk kon ik van toen af alles lezen van Boon. Ik hoefde zijn boeken enkel veilig toe te pakken met mijn ondergoed. De onweerstaanbare, perverse fantasieën van pater-prefect kennende, verborg ik de sleutel van mijn kleerkast in de zoom onderaan mijn gordijnen.

Ik vertelde alles van de sleutel in de zoom van mijn gordijn aan ons groepje van de verboden boeken. We schaterlachten en waren zó overmoedig en uitgelaten, dat we besloten om de blijde intrede van de vuile boeken te vieren met een heimelijk uitstapje naar ’t stad. Het was al na middernacht toen we, lichtelijk beschonken, terug naar het college stapten en onderweg véél te luid riepen: ‘Voor geen chanterik peu!’ ‘Het is Bargoens, waarde lezer. En het betekende eigenlijk dat men geen angst heeft voor iemand van de wet, voor een diender en een beul, een kasteelmeneerke of een vreemde soldaat. Voor geen chanterik peu ... Van geen politiehond vervaard!’⁸ Als laatstejaars kenden we alle sluipwegen van het college om veilig en ongezien onze kamer te bereiken. We moesten wel voorbij de kamer van pater-prefect sluipen. Een van ons, Maurice, was door de drank stoutmoedig geworden en riep precies vóór de deur van pater-prefect halffluid: ‘Voor geen chanterik peu!’ Voor het donkere en ingedommelde college klonk het als de ochtendbel waarmee we ’s morgens gewekt werden. Hij moest al de ganse avond achter zijn deur op wacht hebben gestaan, hij moest gemerkt hebben dat vier van zijn schapen zich in het verderf van het uitgangsleven hadden gesmeten, want opeens zwaaide de deur met een ruk open. En daar stond hij in een lichtkegel die vanuit zijn kamer de donkere gang verlichtte, een vulkaan die uitbarstte: ‘paterrazzia!’ Woedend: ‘Wie denkt ge dat ge zijt? Vier nietsnutten die de grote Jan willen uithangen.’ (‘Jan de Lichte!’, dacht ik). ‘Stomdronken, ’s nachts binnensluipend gelijk ongedierte! ... Dat zal nog een staartje krijgen, morgenvroeg alle vier naar de directeur.’ Ook een beetje waaghalzig door te veel alcohol replieerde ik: ‘Dat komt goed van pas, pater-prefect, ik heb ook nog iets te melden aan de directeur.’ ’t Was te veel voor zijn hart, zijn maag, zijn gal zijn lever, zijn kloten ... Hij struikelde over de verwensingen, kwam in ademnood en het enige wat wij uit dat aangekoekt overkooksel van verwijten konden opmaken was dat we direct naar bed moesten. Ondertussen stond de gang bijna vol met studenten die, door het lawaai gewekt, nieuwsgierig een kijkje kwamen nemen. ‘Iedereen in zijn kamer en naar bed’, bulderde de prefect door de lange gang. De rust was weergekeerd. Ik lag met kleren en al op bed en ik voelde mij vrolijk. De blijde intrede van Louis Paul Boon in het college was voor mij een onverhoopt succes geworden.

1 Paul VAN OSTAIJEN, *Verzameld werk*, Antwerpen/Den Haag/Amsterdam: De Sikkel/Daamen/van Oorschot, 1952.

2 John VAN DE MAELE, *Het literatuur kritische werk van Louis Paul Boon, 1945-1974*, Open Universiteit Nederland, licentiaatsverhandeling, 2004.

3 Paul VAN OSTAIJEN, *De feesten van angst en pijn*, 1921, postuum gepubliceerd.

4 E. PAREZ. In: *Vooruit*, 01/05/1952.

5 Paul VAN OSTAIJEN, *Spiegel van uw eenzaamheid*, Leuven: Davidsfonds, 1988.

6 Louis Paul BOON, *Het jaar 1901*, Amsterdam: Arbeiderspers, 1977.

7 Louis Paul BOON. In: *Vooruit*, 12/10/1961.

8 Louis Paul BOON, *De bende van Jan de Lichte*, Amsterdam: Arbeiderspers, 1957.